

Oceňuji nicméně, že na několika místech, týkajících se Hejdánkovy role v Chartě 77, reflexe nepolitické politiky, vztahu filosofie a politiky, morálky a politiky a posléze vztahu filosofie a křesťanství, pravdy a víry, se autor pokusil vydat vlastním interpretačním směrem. Vytkl bych mu ovšem nevyjasněnou metodu postupu, na mnoha místech malou interpretační odvahu a zejména nepoložení otázek, co pro nás Hejdánkovo dílo znamená dnes, co je z něj dosud aktuální a co je už spíše dobové, historické, hodící se spíše k uložení do muzea či do archivu. Myslím si, že autor se mohl trochu více věnovat i Hejdánkovu vztahu k socialismu a marxismu, otázce, proč se myšlenkově hlásil k sociální demokracii a proč byl – kráčeje v Masarykových a Rádlových stopách – kritický k liberalismu. Částečně tak činí jen v kapitole věnované demokratičnosti a sociálnímu programu a v dodatku o Kosíkoví. Také naše současná i evropská a západní demokracie přišly trochu zkrátka. Rovněž se autor nevěnoval Hejdánkově kritice Patočkovy kritiky Masaryka a Rábla, což by nepochybně patřilo k tématu nepolitické politiky.

Přes výše uvedené výhrady recenzent doporučuje Hejdukovu knihu ke čtení, rád se seznámí s dalšími recenzemi a těší se na kritickou diskusi, kterou by tato publikace mohla vyvolat.

Martin Šimsa

Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem
martin.simsa@ujep.cz

Martin Nodl – Piotr Węcowski (eds.): Marxismus a medievistika: společné osudy?

Praha, Filosofia 2020 (Colloquia mediaevalia Pragensia 22). 241 s.

Přestože úvodům nebývá zpravidla věnována soustředěná pozornost, předmluvu, pod níž jsou podepsáni Martin Nodl a Piotr Węcowski („Medievistika a marxismus: úvodní zamyšlení“, s. 7–13),¹ by čtenář minout neměl. Nejenže se zde objevuje upozornění, že se k zájemcům dostává výstup ze stejnojmenného zasedání, které se konalo na podzim 2019, ale především v něm autoři vysvětlili, že vztah marxismu a medievalistiky byl soustředěn na komparaci vývoje a proměn českého a polského historického myšlení ve druhé polovině 20. století. Přitažlivost takto

1 Všechny stránkové odkazy v závorkách v textu se vztahují k recenzované publikaci.

vymezeného pracovního pole je zřejmá. Oba státy se po druhé světové válce zbavily německé menšiny a pod dohledem sovětských poradců budovaly režim, jehož legitimita byla založena na marxisticko-leninských zákonech společenského vývoje. Na jedné i druhé straně hranice se tak minulost stala studnicí pravd, jež měly rozkrývat společenské vědy vřazené podle sovětského vzoru do akademie věd, přičemž vlivné pozice připadly historickým ústavům, v jejichž čele, v Praze i ve Varšavě, stanuli medievalisté.

Příznivými předpoklady podnícený dialog na sebe vzal podobu postupně rozevíraného vějíře problémů. Nepodařilo se však nastolit paritu mezi polskými a českými příspěvky; slovenská marxistická medievalistika se pak až na dvě příležitostné zmínky o Bohuslavu Chropovském (s. 49; s. 53) nevešla do obsahu sborníku vůbec. Škoda, neboť jubilejní výstavě o Velké Moravě z roku 1963 vtiskla punc události na svou dobu otevřená, a nutno přiznat, že i mimořádně zajímavá názorová výměna českých a slovenských historiků a archeologů.

Nejde pouze o početní převahu polských příspěvků a to že jen tři studie z tučtu přibližují vybrané problémy české marxistické historiografie. Srovnávací matici se podařilo přiložit pouze ke dvěma problémovým okruhům: K husitství, které z české strany s jistotou citlivě představil Martin Nodl („Husitství jako raně buržoazní revoluce“, s. 159–179) a z polské neméně obratně Przemysław Wiszewski („Jak czescy husyci stali się aktualnym problemem historii socjalistycznej Polski? Ewa Maleczyńska i obecność husytów na Śląsku“, s. 193–204), a ke světu urozených, k němuž se s pozoruhodným nadhledem vyslovili Robert Novotný („Nepřátelé státu, nepřátelé lidu, nepřátelé revoluce. Šlechta v marxistické medievalistice“, s. 119–134) a Andrzej Marzec („Średniowieczne rody rycerskie jako przedmiot krytyki historiografii marksistowskiej lat pięćdziesiątych XX wieku“, s. 101–118).

Bez českého protějšku se naopak muselo obejít marxistické pojetí vládců (Bożena Czwojdrak, „Pozycja władcy w opinii polskiej historiografii marxistowskiej“, s. 135–142; David Radek, „Mezi marxismem a nacionalismem. Slezská knížata pozdního středověku optikou poválečné polské historiografie“, s. 205–226) a osamocen zůstal jak pohled na marxistické vnímání venkovského lidu (Piotr Guzowski, „Chłopi, czynsze i pieniądze w marxistowskich opisach kolonizacji niemieckiej“, s. 143–158), tak zdařilá bilanční ohlédnutí za utvářením institucionálního rámce historického výzkumu (Tadeusz Paweł Rutkowski, „Polscy mediewiści w obliczu stalinizmu (1948–1955)“, s. 27–45; Piotr Węcowski, „Między nauką i ideologia, między historią a archeologią. Kierownictwo Badań nad Początkami Państwa Polskiego (1949–1953)“, s. 59–100). Zvláště je možno litovat absence obecného zamyšlení, jež za Polsko nabídl Rafał Stobiecki („Historiografia marxistowska w Polsce. Wprowadzenie“, s. 15–25). Z pozic archeologie se ně pokusil Jiří Macháček a s mírnou opatrností lze jeho komentář k možnostem marxistické metodologie (s. 47–49) vztáhnout také ke zbylým historickým vědám („Marxisti, pseudomarxisti a neomarxisti v české archeologii“, s. 47–57).

Přirovnáváme-li sborník k vějíři, sluší se poznamenat, že byl rozevřen toliko zčásti. Moment zklamaného očekávání následuje po marném pátrání po „státu středoevropského typu“, jehož význam připomněl úvod (s. 8) a ve zkratce, kterou mu dovolilo odlišné téma, Robert Novotný (s. 122). Na samostatný příspěvek se nedostalo, byť čeští recipienti obhajují tento koncept s pozoruhodným odhodláním ještě ve třetím tisíciletí. Ve sborníku však není k nalezení ani Karol Modzelewski a z úvah se vytratil rovněž Zdeněk Fiala. Rostislav Nový byl zmíněn jen pod čarou (s. 169) a nikoliv v souvislosti s pracemi k sociálním strukturám knížecích Čech 11. a 12. století.

S nápaditou reflexí díla Roberta Kalívody (s. 159–160; s. 166–178) se dostavuje pochybnost, o jakém marxismu se vede řeč a zda by nebylo možno přemýšlet v plurálu? Z dílčích příspěvků je patrné, že ne všechny práce klasiků byly uznány za kanonické a že cenzura sice dohlížela na „správné“ znění sebraných děl, které se mohlo lišit podle země a vydání, ale nedokázala si vynutit jejich jedinou interpretaci. Jak doložila Jitka Komendová, vliv sovětské historické školy byl přítom, s výjimkou krátkého období tvrdého stalinismu, dosti omezený („Marxismus a kulturní dějiny středověké Rusi. Koncept ruské předrenesance“, s. 181–192).

Národní marxistické historiografie se mohly řídit ve východiscích i závěrech, ale všechny po sobě zanechaly víceméně shodné dědictví: Zdrženlivé nakládání s modely společenského vývoje a dogmaty zatíženou terminologií (s. 134). Jízlivá a hlavně zbytečná poznámka k Františku Grausovi, který se měl ve švýcarském exilu transformovat ze zapáleného marxisty v buržoazního profesora historie na univerzitě v Basileji (s. 52), napovídá, že se české historiografii nepodařilo vykročit z dlouhého stínu vyprázdňených frází ani třicet let od Listopadu 1989.

Zmatečný slovník k nám promlouvá také z vřazení Jaroslava Böhma mezi naivní marxisty (s. 49–52). Výpůjčka z dobové literatury odkazuje na Františka Grause, který však Böhmovi neměl za zlé prostoduchost, nýbrž pragmatismus, s nímž přistupoval k marxistickým poučkám. Nejinak můžeme pohlížet na vědecký odkaz klerikálního (?), údajně autentického marxisty Vladimíra Nekudy (s. 54–55). Kruh se tak dostáváme k otázce, kolik českých a polských historiků marxisticko-leninskou filosofií vnitřně sdílelo a kolik z nich buď z pohnutek ryze osobních, nebo s vědomím odpovědnosti za svěřené instituce přichylnost k myšlenkám klasiků pouze předstíralo.

Jasná odpověď ve sborníku, který Martin Nodl a Piotr Węcowski tvrdošijně prolašují za knihu (s. 8; s. 12), k dohledání není, ale výtky vznášet netřeba. Editoři otevřeli závažné téma a spolu s autory si zaslouží slova uznání. Za odvahu i upřímnou snahu vypořádat se s obtížným zadáním. Snad si lze závěrem přát, aby v jejich stopách záhy vykročili další.

Martin Wihoda

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno
wihoda@phil.muni.cz